

24.6.2009

Dnro 2723/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

VANKILASSA TEHTÄVÄN PUHALLUSKOEEN EDELLYTYKSENÄ ON OLTAVA KONKREETTINEN EPÄILY

1 KANTELU

Kantelija arvosteli oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Riihimäen vankilan henkilökunnan menettelyä 19.8.2008 noin klo 22.30 aikaan. Kantelijan mukaan hänet määrättiin suorittamaan puhalluskoe ilman syytä.

Oikeusasiamiehen kanslian tarkastajan alustavien selvittelyjen perusteella puhalluskoe suoritettiin sillä perusteella, että osaston erään vangin sellistä löytyi kaksi miltei tyhjää puolentoista litran muovipulloa, joiden pohjalla oli hiivasakkaa. Tämän vangin puhalluskoe antoi tulokseksi 1,96 promillea. Näiden havaintojen perusteella osaston muutkin vangit puhallutettiin, mutta heidän osaltaan puhalluskoe ei antanut viitteitä alkoholin nauttimisesta.

3 RATKAISU

3.1 Saadut selvitykset

Puhalluttamisesta päättäneen vankeinhoitoesimiehen selvityksen mukaan osaston vangeille tehtiin kantelussa tarkoitettu puhalluskoe, koska oli perusteltua syytä epäillä heidän käyttäneen päihdyttäviä aineita, jotka näkyvät alkometritestauksessa. Perustellun syyn antoi vankeinhoitoesimiehen mukaan erään vangin voimakas päihtymystila ja hänen sellistään löytyneet tyhjät muovipullot, joissa oli pohjalla hiivasakkaa, mikä ilmeisesti viittasi itse valmistettuun alkoholijuomaan. Laitos- ja henkilökohtaisen turvallisuuden takaamiseksi vankien mahdollisen päihtymyksen selvittäminen oli vankeinhoitoesimiehen mukaan olennaista. Hänen selvityksensä mukaan jokaisella tuona aikana osastolle sijoitetuilla vangeilla oli kurinpitomerkintöjä päihhteistä tai niiden nauttimisesta.

Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan laissa säädetyt edellytykset puhalluttamiselle ovat täyttyneet. Osaston vangin päihtymys ja hänen sellistään löytyneet miltei tyhjät muovipullot ovat antaneet perustellun syyn olettaa muidenkin osaston vankien mahdollisesti saaneen päihdyttäviä aineita haltuunsa esimerkiksi osaston yhteisten toimintojen aikana. Lisäksi Rikosseuraamusvirasto viittaa siihen, että epäily päihhteiden käytöstä on ilmennyt myöhään illalla, jolloin vangit ovat olleet selleissään, minkä vuoksi päihhteiden käytön arviointia on ollut vaikea suorittaa aistihavainnoin, toisin kuin vankien ollessa sellien ulkopuolella toiminnoissa.

3.2 Arviointi

Puhalluskokeen edellytykset vankeuslain mukaan

Vankeuslain 16 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- taikka sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe, jos on syytä epäillä, että vanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen. Vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004 vp) viitattiin vankeuslakia edeltäneen rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (RTL) 2 luvun 9 b §:n 3 momenttiin. Hallituksen esityksen mukaan säännöksen voimassa olevaan sisältöön ei ehdotettu muutoksia.

RTL 2 luvun 9 b §:n 3 momenttia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 66/1994 vp) puhalluskokeen edellytyksenä oli konkreettinen epäily, joka voisi perustua ulkoisiin havaintoihin, esimerkiksi vangin poikkeavaan käytökseen, epävarmaan kävelyyn tai puheeseen taikka alkoholin hajuun taikka siihen, että vangin hallusta on löydetty kielletty esine.

Näyttökynnyksistä muussa lainsäädännössä

Rikosten tutkintaa sääntelevässä esitutkintalaissa esitutinnan aloittamisen kynnys on ilmaistu käyttäen ilmaisua "syytä epäillä". Syytä epäillä -kynnystä on esitutkintalain esitöissä (HE 14/1985 s. 16) kuvattu siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen.

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu lain käyttämän sanamuodon jättävän esitutinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle jossain määrin harkintavaltaa. Tämä johtuu paitsi käsitteen avoimuudesta ja tulkinnallisesta väljyydestä, myös siitä, että tapausta koskevaa näyttöä (epäilyn perustaa) ei ole mahdollista arvioida ja määrittää täsmällisesti esimerkiksi matemaattisesti. Esitutinnan aloituspäätökselle pitää kuitenkin pystyä esittämään asianmukaiset perusteet. Kuten lainkohta edellyttää, epäilyllä pitää olla syynsä, mikä viittaa siihen, että epäilyn tueksi on olemassa jotakin konkreettista. Pelkkä ylimalkainen epäily ei voi olla esitutinnan aloittamisen perusteena.

Kannanotto

Puhalluskokeen tekeminen kantelijalle on tässä tapauksessa perustunut toisen vangin päihtymykseen ja siihen, että tämän hallusta on löytynyt kaksi lähes tyhjää alkoholipitoista juomaa sisältänyttä muovipulloa. Kantelijaan em. seikat on yhdistetty sillä perusteella, että hänellä on ollut mahdollisuus osaston yhteisten toimintojen aikana saada juomaa mainituista pulloista ja koska hänellä on päihteisiin liittyviä kurinpitomerkitöjä.

Em. perusteella on arvioitava, onko tilanteessa ollut laissa tarkoitettu konkreettinen epäily kantelijan alkoholin nauttimisesta. Hallituksen esityksessä esitetyt esimerkit konkreettisista seikoista liittyvät puhallutettavasta vangista tehtyihin havaintoihin tai hänen hallustaan löydettyyn esineeseen. Käsillä olevassa tilanteessa mikään konkreettisista havainnoista ei selvitysten perusteella liity suoraan kantelijaan; ainoa, mikä hänet liittää löydettyihin alkoholipulloihin ja on antanut epäilylle aiheen, on se, että hän on asunut samalla osastolla kuin edellä mainittu päihtynyt vanki. Hänellä on sen vuoksi katsottu olleen mahdollisuus nauttia juomaa ja hänellä on ollut aiempi päihteisiin liittyvä kurinpitomerkitöjä.

Pelkkä mahdollisuus on kuitenkin eri asia kuin se, onko ollut syytä epäillä tällaisen muun vangin nauttineen alkoholia ja olevan sen vaikutuksen alainen toimenpiteestä päätettäessä. Aikaisempi kurinpitomerkintä ei voi yksinään olla vaadittavan konkreettisen epäilyn perusteena eikä juurikaan edes muuta näyttöä tukevana lisäperusteena.

Näistä syistä tilanteessa ei mielestäni ole ollut perusteita automaattisesti puhalluttaa kaikkia osaston vankeja. Mielestäni epäilyn aiheellisuutta olisi tullut selvittää erikseen kunkin vangin osalta esimerkiksi aistihavainnoin, puhuttamalla ja tekemällä havaintoja vangin käyttäytymisestä.

Tilanteen arviointia voidaan kuitenkin pitää jossain määrin tulkinnanvaraisena. Sen johdosta ja kun puhalluskokeen suorittamisessa on kysymys melko vähäisestä puuttumisesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, pidän riittävänä, että saatan edellä lausumani käsityksen puhalluskokeen edellytyksistä Riihimäen vankilan ja Rikosseuraamusviraston tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen puhalluskokeen edellytyksistä Riihimäen vankilan ja Rikosseuraamusviraston tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni niille.